

Strategi for formidling til brukerne av fjellområdene på Bjorli

Utarbeidet av SPOR Natur og Reiseliv AS
Februar 2025

Forord

Nasjonalparkforvalterne i Reinheimen Nasjonalpark og Dovrefjell – Sunndalsfjella Nasjonalpark har gitt SPOR Natur og Reiseliv i oppdrag å utarbeide en overordnet strategi for formidling om villreinvennlig ferdsel til brukerne av fjellområdene, spesielt knyttet til hytteeiere på Bjorli.

Denne rapporten beskriver hvordan vi har jobbet med prosjektet og hvilke tiltak vi mener bør prioriteres for bedre å nå brukerne av fjellområdene med den aktuelle informasjonen.

Vi takker nasjonalparkforvalterne Mari Melbø Rødstøl (Reinheimen) og Bernhard Svendsgard (Dovrefjell-Sunndalsfjella) for oppdraget, og håper rapporten kan bidra til kanalisering av ferdsel utenfor villreinfeltet.

Oslo, 24. Februar 2025
Haaken Christensen og Trygve Sunde Kolderup

Sammendrag

Rapporten "Strategi for formidling til brukerne av fjellområdene på Bjorli" er utarbeidet av SPOR Natur og Reiseliv AS på oppdrag fra nasjonalparkforvalterne i Reinheimen og Dovrefjell-Sunndalsfjella nasjonalparker. Hovedmålet er å utvikle en strategi for å informere hytteeiere på Bjorli om villreinvennlig ferdsel.

Bjorli er et populært hytteområde med ca. 1400 hytter, og det planlegges ytterligere utbygging. Villreinen er sårbar for økt menneskelig aktivitet i fjellområdene. For å redusere presset på villreinen, er det viktig å kanalisere ferdsel til mindre sårbare områder.

Rapporten bygger på en digital spørreundersøkelse blant hytteeiere, dokumentanalyse av besøksstrategier, og befaringer i området. Undersøkelsen viser at hytteeiere bruker hyttene hele året, med aktiviteter som skigåing og fotturer. Hytteeierne er generelt positive til å endre turmål for å unngå å forstyrre villreinen. Informasjon om villreinens sårbarhet er viktig.

Rapporten foreslår å prioritere visse turmål, lage en informativ brosjyre, delta på møter med hytteeierforeninger, og oppdatere skilting ved turutgangspunkt. Det anbefales også å bruke digitale kurs og sosiale medier for å øke bevisstheten om villreinvennlig ferdsel. Rapporten konkluderer med at en kombinasjon av tiltak vil være mest effektiv for å nå ut til hytteeierne og bidra til bedre kanalisering av ferdsel i villreinområdene.

Innhold

Forord	2
Sammendrag	2
Oppdragsforståelse og organisering	4
Metode	4
Bakgrunn.....	5
Resultater.....	8
Diskusjon	13
Anbefalinger og prioritert tiltaksliste	20
Kilder / referanser	21

Oppdragsforståelse og organisering

Nasjonalparkene Reinheimen og Dovrefjell-Sundalsfjella er viktige leveområder for villrein. Begge nasjonalparkene har besøksstrategier som legger opp til å kanalisere ferdsel til utkanten av villreinområdene. For å oppnå bedre kanalisering er det viktig med tilrettelegging og god informasjon om hvordan menneskelig ferdsel påvirker villreinen.

Nasjonalparkforvaltningen har et behov for å utvikle en overordnet strategi for formidling til brukerne av fjellområdene, spesielt på Bjorli, der det er et stort antall hytter.

SPOR skal utarbeide et forslag til en overordnet strategi for formidling, og foreslå prioriterte tiltak for kommunikasjon og formidling. Det har ikke vært en del av oppdraget å vurdere pris eller ressurskrav for tiltakene. Vi har allikevel inkludert et prisoverslag ved et par av tiltakene.

Målgruppe

Primærmålgruppen for dette prosjektet, og for nasjonalparkforvaltningens behov for formidling, er brukerne av fjellområdene på Bjorli, primært hytteeiere i regionen.

Formidlingen vil også være nyttig for fastboende i kommunen. Hytteeierne på Bjorli har investert mye penger i hytte på fjellet. Til hytta reiser de for å bruke mye av fritiden sin, helger, ferier og høytider, sammen med familie og venner. For mange utgjør dette høydepunkter i løpet av året, de er glade i plassen og har et forhold til den. Det er derfor viktig å finne frem til en formidling som skaper forståelse for ferdselsråd, og bevisstgjøring rundt ansvarlig ferdsel i fjellområdene.

Sekundærmålgruppe er villreinen. Dersom vi klarer å gjøre tiltak mot hovedmålgruppen, vil det kunne bidra til bedre situasjon for villreinen.

Referansegruppe

I samråd med oppdragsgiver ble det etablert en referansegruppe bestående av nasjonalparkforvalter Mari Melbø Rødstøl fra Reinheimen Nasjonalpark, nasjonalparkforvalter Bernhard Svendsgard fra Dovrefjell-Sundalsfjella nasjonalpark, plan- og miljørådgiver Sigurd Alme fra Lesja Kommune og Anne Cathrine Enstad fra Nordveggen / Lesja kommune næring. Solveig Brøste Sletta, som ledet prosjektet Villreinarven, deltok i det første møtet. Referansegruppen har hatt to digitale møter samt deltatt på befarings på Bjorli.

Metode

Digital undersøkelse til hytteeiere på Bjorli

For å få kunnskap om hytteeiernes bruk av området og hvor de finner informasjon om turer, gjennomførte vi en digital spørreundersøkelse. Undersøkelsen ble distribuert gjennom plakat med QR-kode på sentrale steder på Bjorli, og sendt på epost til ledere av samtlige hytteeierforeninger / velforeninger på Bjorli. Lederne ble oppfordret til å sende informasjon om prosjektet og undersøkelsen videre til sine medlemmer. Undersøkelsen hadde 20

spørsmål og ble gjennomført i perioden ultimo desember 2024 til primo februar 2025. Vi benyttet undersøkelsesverktøyet SurveyMonkey.

Dokumentanalyse

For å få kunnskap om bakgrunnen for prosjektet og behovet for informasjon og formidling, har vi benyttet oss av besøksstrategiene fra både Reinheimen nasjonalpark og Dovrefjell-Sundalsfjella nasjonalpark. I tillegg har vi benyttet oss av relevante forskningsrapporter, både for å forstå behovet for hva som må formidles og for å få kunnskap om hvilke former for formidling som har best effekt for målgruppens atferd og ferdsel, og for villreins situasjon.

Befaring

Tirsdag 4. Februar var SPOR på befaring på Bjorli sammen med oppdragsgivere og resten av referansegruppen. Formålet med befaringen var å se nærmere på eksisterende informasjon og formidlingsflater, og sammen med referansegruppen, vurdere mulige tiltak til videre arbeid med kommunikasjon og formidling.

SPOR informerte også om prosjektet på digital Fjellpub i regi av Nordveggen 23. Januar.

Bakgrunn

Bjorli ligger i Lesja Kommune, omkranset av nasjonalparkene Reinheimen og Dovrefjell-Sundalsfjella. På Bjorli er det ca 80 fastboende, og ca 1400 hytter. Det er planer om ytterligere utbygging av flere hytter og leiligheter i årene som kommer.

Utfordringene for villreinen i Reinheimen og Dovrefjell-Sundalsfjella er blant annet knyttet til menneskelig ferdsel i nasjonalparkene. Økt aktivitet, og økende ferdsel i fjellområdene gjennom sesongene utfordrer villreins situasjon. Et viktig tiltak er derfor å forsøke å redusere presset på villreinen gjennom å kanalisere ferdsel til områder hvor reinen blir mindre påvirket.

Ferdsel og forstyrrelser fører til at reinen unnviker enkelte områder. En brukerundersøkelse gjennomført av NINA i 2022¹ viser at Reinheimen tiltrekker seg en stor andel tilreisende turister, og at det er svært stor variasjon mellom innfallsportene. I øst, bl.a. Bjorli, er det overvekt av lokaliteter med lokalkjente brukere. Dette kan være lokalt bosatte, hytteeiere eller turfolk som kjenner området godt. Eksempler på innfallsporter her kan være Rånå, Lordalen, Finndalen og Aursjøen. I brukerundersøkelsen for Dovrefjell-Sundalsfjella nasjonalpark² ser vi et lignende mønster, der man langs E6-aksen forbi Hjerkinns finner noen typiske turistlokaliteter med innfallsporter som Kongsvoll, Grønnbakken og Snøheim, mens man i vest finner en overvekt av innfallsporter med lokalkjente brukere av fjellet. Eksempler her er Bjorli, Skamsdalen og lokalitetene i Torbudalen.

¹ Zouhar, Y., Wold, L. C. & Gundersen, V. 2023. Brukerundersøkelse i Reinheimen nasjonalpark. Sommeren 2022. NINA Rapport 2294. Norsk institutt for naturforskning.

² Zouhar, Y., Wold, L. C. & Gundersen, V. 2023. Brukerundersøkelse i Dovrefjell-Sundalsfjella nasjonalpark. Sommeren 2022. NINA Rapport 2299. Norsk institutt for naturforskning.

Brukerundersøkelsen viser at de som besøker Dovrefjell-Sunndalsfjella gjerne planlegger turen i god tid, og at internett og sosiale medier er blitt viktige kilder til informasjon.

Ved å lære mer om hvem som besøker villreinområdene og hvordan de beveger seg, kan forvaltningen tilpasse turutgangspunkter og innfallsporter med god infrastruktur og gi nyttig informasjon til brukerne. Gjennom slik kunnskap kan vi få viktige bidrag til å forstå de besøkendes behov for opplevelser og muligheter. Gjennom å informere, oppfordre, styre og lede brukerne kan forvaltningen, uten å sette forbud eller begrensninger, til en viss grad kanalisere ferdsel og styre utviklingen av bruken i de sårbare områdene.

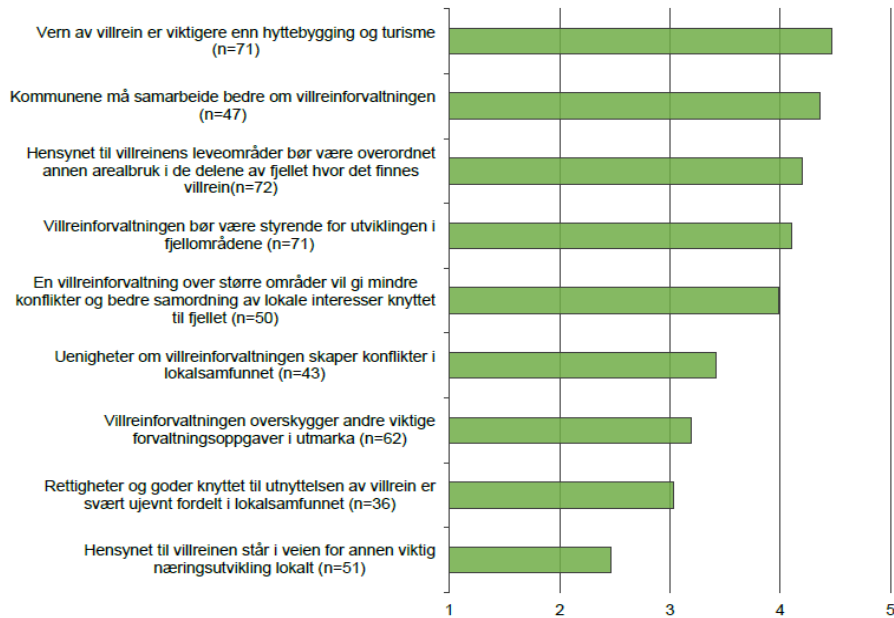
I begge nasjonalparkene viser undersøkelsene at brukerne av området i stor grad følger eksisterende infrastruktur av merkede stier og veger. Dette er en viktig forutsetning for at man skal lykkes med å kanalisere ferdselen. Ved å benytte eksisterende infrastruktur, og evt endre infrastruktur for friluftsliv, kan man skape gode løsninger som gir god opplevelseskvalitet samtidig som det bidrar til å ivareta verneformål og sårbar natur. Kombinert med god formidling og informasjon mener vi det bør være mulig å få til god kanalisering av ferdsel i områdene rundt Bjorli.

I en annen rapport fra NINA³ utførte forskerne scenarioanalyser for å simulere effekten av ulike avbøtende tiltak knyttet til Reinheimen villreinområde. Målet var å se hvor mye ferdselen i Brøstdalen og Puttbudalen med DNT hytte, påvirket villreinens områdebruk. Scenariet i rapporten viser at man, ved å stenge Pyttbua med tilhørende stier og skiløyper, samt oppføre en barriere på veien ved Kabben, vil kunne forvente å øke både størrelsen på egnet leveområde og gjenopprette forbindelsen til det nordlige området gjennom hele året, men spesielt under kalvings- og migrasjonsperioden.

I brukerundersøkelsen for Reinheimen ble det stilt noen villrein-relaterte spørsmål. Alle respondentene ble spurt om hvorvidt de var villige til å akseptere en anmodning om å ikke ferdes i et visst område eller gå en annen (like lang) rute med hensyn til villreinen. De aller fleste (92 %) var villige til å akseptere en oppfordring om å ikke ferdes i området for å ta hensyn til villreinen, mens det var en enda større del (96 %) som var villige til å gå en annen rute for ikke å forstyrre reinen.

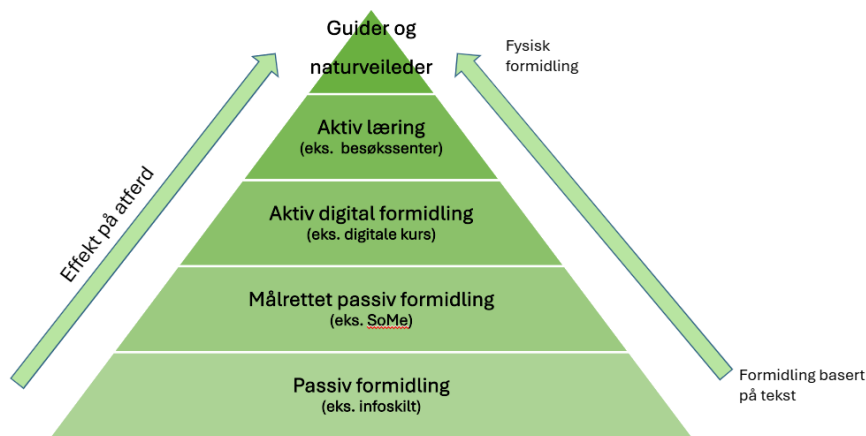
Flere villreinrelaterte spørsmål ble stilt til de av respondentene som oppga at de er lokalt bosatt i området eller som har hytte/seter i området (figur 46 under). Svarene viser i stor grad enighet i påstander som at «vern av villrein er viktigere enn hyttebygging og turisme», at «kommunen må samarbeide bedre om villreinforvaltningen» og at «hensynet til villreinens leveområder bør være overordnet annen arealbruk i de delene av fjellet hvor det finnes villrein».

³ Panzacchi, M., Niebuhr, B.B., Gundersen, V., Lelotte, L. & van Moorter, B. 2024. Scenarioanalyser: evaluering av effekten av avbøtende tiltak for villreinen i Reinheimen/Breheimen. NINA Rapport 2478. Norsk institutt for naturforskning.

Figur 46. Påstander om villreinens rolle i fjellbygdene. Dette spørsmålet ble kun stilt til de som var lokalt bosatt i området eller hadde hytte/seter i området (n=85).

Virkemidlene norsk naturforvaltning har hatt for å oppnå kanalisering av ferdsel har stort sett vært gjennom tilrettelegging, informasjon, oppfordringer og veiledning. I figuren under ser vi hvordan formidlingstiltak blir mer fysiske og mer effektive jo høyere vi kommer i pyramiden. For nasjonalparkforvaltningens mål om kanalisering av ferdsel vil sannsynligvis en kombinasjon av tiltak være mest effektivt.

Figur: Formidlingspyramiden (SPOR 2024)

Kanalisering av ferdsel kan oppnås gjennom myke tiltak og hardere tiltak. Et mykt tiltak kan være å sette opp informasjonsskilt ved turutgangspunkt, der man informerer om villrein og ansvarlig atferd, mens et hardt tiltak kan være å endre stier og skiløyper, ved å legge om rutene til steder som fører til mindre ferdsel i de sårbare områdene.

I dette prosjektet foreslår vi tiltak som kan bidra til bevisstgjøring av brukerne av fjellet, og kanalisering av ferdsel.

Resultater

I vårt arbeid med prosjektet har vi hatt «bruker-brillene» på. Vi har hele tiden forsøkt å forstå hvordan hovedmålgruppen for prosjektet – hytteeierne og hyttefolket på Bjorli – oppfatter formidlingen, hvilke formidlingsflater og informasjonsformater som er hensiktsmessige, sett fra hyttefolkets perspektiv. I dette kapitlet viser vi sentrale funn fra undersøkelsen, og eksisterende formidlingstiltak og informasjonskanaler.

Digital undersøkelse

For å få mer kunnskap om hytteeiernes bruk av fjellområdene rundt Bjorli, gjennomførte vi en digital spørreundersøkelse. Undersøkelsen distribuert gjennom plakat med en QR-kode på sentrale plasser på Bjorli, og det ble sendt ut link gjennom hytteeier- og velforeningene. Utsendelse på epost til hytteeierne var det klart mest effektive. Det ble ikke sendt påminnelse til mottakerne.

Totalt ble det registrert 283 besvarelser, der fem av besvarelsene ble utelukket etter første spørsmål (disponerte ikke hytte på Bjorli/Lesja). Gitt at det er omtrent 1400 hytter på Bjorli, mener vi dette et antall svar som gir et representativt grunnlag. 88 prosent fullførte hele undersøkelsen. Gjennomsnittlig svartid var 5 minutter og 27 sekunder. Undersøkelsen var spesielt rettet mot hytteeiere på Bjorli, men vi ser av resultatene at det er noen med hytte i Dalsida som også har svart. Vi velger å anse disse som relevante respondenter.

Undersøkelsen viser at et flertall (55 prosent) av respondentene bruker hytta hele året. 24 prosent oppgir at de bruker hytta mest om sommeren, mens 21 prosent bruker hytta mest om vinteren.

Vinterbruk

Vi ba hytteeierne ta stilling til ulike vinteraktiviteter de benytter hytta som utgangspunkt for. 70 prosent sier at de bruker hytta primært for å gå på ski i preparerte løyper i bygda/skogen. 40 prosent oppgir at de primært bruker alpinbakken, mens 39 prosent bruker hytta for å gå på ski i preparerte løyper på fjellet. 35 prosent oppgir at de bruker hytta som utgangspunkt for å gå på ski eller truger utenfor preparerte løyper på fjellet. På dette spørsmålet var det mulig å krysse av for flere svaralternativer.

Sommerbruk

68 prosent av respondentene oppgir at de om sommeren bruker hytta primært som utgangspunkt for fotturer på merkete stier på fjellet. 47 prosent bruker hytta som utgangspunkt for fotturer på merkete stier i bygda/skogen, mens 40 prosent oppgir at hytta brukes som utgangspunkt for sykkelturer. 39 prosent av respondentene svarer at de bruker hytta som utgangspunkt for fotturer utenfor merkete stier. (Også her var det mulig å krysse av for flere svaralternativer).

Dagsturhytta på Rånåkollen

Rånåbue på Rånåkollen er Lesja kommunes dagsturhytte og et viktig kanaliseringstiltak for ferdsel. Nær 20 prosent av hytteeierne har besøkt denne både om sommeren og vinteren. 30 prosent har besøkt den på sommerstid, mens kun 4 prosent har besøkt den om vinteren.

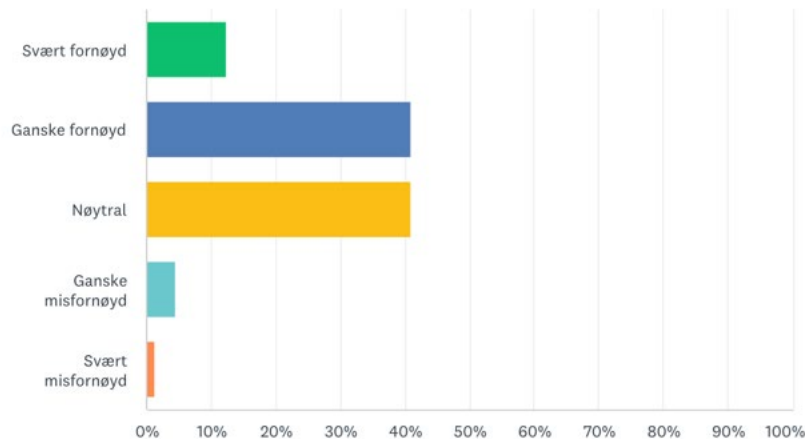
Nesten halvparten (47 prosent) av hytteeierne har ikke besøkt dagsturhytta.

Skilting og informasjon om turmuligheter

Respondentene opplever det som forholdsvis lett å finne informasjon om turmulighetene på Bjorli (6 på en skala fra 0 til 10 der 10 er «svært lett»).

Hvor fornøyd er du med skiltingen av turmulighetene rundt Bjorli?

Besvart: 249 Hoppet over: 26

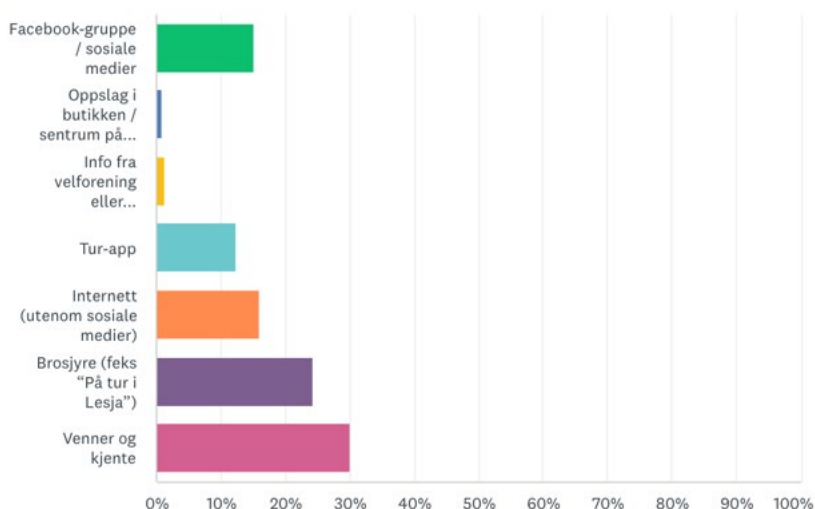
12 prosent av hytteeierne på Bjorli oppgir at de er svært fornøyde med skiltingen av turmulighetene. 41 prosent sier de er ganske fornøyde, mens 41 prosent er «nøytrale». 5 prosent oppgir at de er ganske eller svært misfornøyd, og av disse svarer respondentene at det er vanskelig å finne turutgangspunkt og at det er for lite skilting. Respondentene kunne skrive tekstsvaret på spørsmålet «hva er dårlig / hva savnes» ser vi kommentarer som «Vanskelig å finne startpunkt + hvor å parkere», «Den er ofte dårlig og man må være lokalkjent for å vite hvor utgangspunktet for enkelte turer er». En respondent mener det er for dårlig skilting og for lite utvalg av ulike merkede alternativer. En annen foreslår at det burde settes opp en interaktiv skjerm med turtips på Bunnpris.

På spørsmål om hva som er den primære kilden til informasjon om turmulighetene og -tilbud på Bjorli i dag, svarer 29 prosent «Venner og kjente» som primær kilde. Deretter følger brosjyre (24 prosent), Internett (17 prosent), Facebook-gruppe/sosiale medier (15 prosent) og «Tur-app» (12 prosent).

I kommentarfeltet oppgir flere at de har god kjennskap til området, ofte på bakgrunn av å ha hatt hytte i området i mange år. På spørsmål om hvilke sosiale medier / nettside / app som er mest benyttet til informasjon om turmulighetene rundt Bjorli (de skulle skrive inn svar i tekstfelt), er det stor overvekt av Facebook-grupper.

Hva er din primære kilde til informasjon om turmuligheter og -tilbud på Bjorli i dag?

Besvart: 243 Hoppet over: 32

Informasjon om villrein

68 prosent av respondentene har sett informasjon om at villreinen er sårbar og at menneskelig ferdsel kan være en utfordring for villreinen. Media har vært en viktig kanal for å formidle dette budskapet. Kun 5 av 148 oppgir at de har sett fysiske skilt med informasjon om at villreinen var sårbar. Andre kilder til slik informasjon var oppslag i media, Facebook og internett.

På spørsmål om hvor hyttefolket mente at nasjonalparkforvaltningen burde informere, er det mange som mener slik info bør komme gjennom relevante grupper i sosiale medier (Bjorli info og Bjorli skisenter nevnes av mange). Andre forslag som nevnes av flere er oppslag på Bunnpris / i sentrum og på skilt ved turutgangspunkt. Informasjon direkte til hytteeierne, gjennom brosjyre eller «allmøte» med hytteeierne nevnes som viktige kanaler. I tillegg er det flere som nevner at oppslag i lokalmedia kan være en viktig kanal.

Møter med villrein

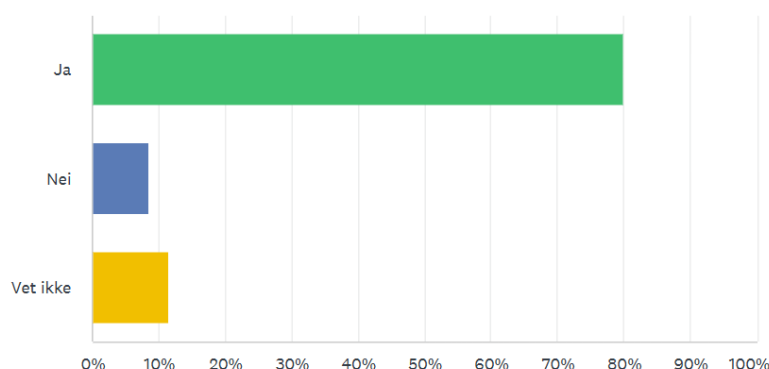
70 prosent av respondentene svarer at de aldri har møtt villrein på tur med utgangspunkt fra Bjorli de siste fem årene. 17 prosent svarer at de har møtt villrein 1-2 ganger, og 8 prosent svarer at de har møtt villrein mer enn tre ganger.

53 prosent svarer at de aldri har sett spor etter villrein på tur med utgangspunkt fra Bjorli de siste fem årene. 5 prosent oppgir at de ofte har sett spor etter villrein på sine turer med utgangspunkt i Bjorli, mens 29 prosent har sett spor noen få ganger.

Et viktig poeng med undersøkelsen er å avdekke om respondenten vil endre turmål for å ikke forstyrre villreinen, dersom de blir oppfordret / bedt om det. Hele 80 prosent svarer at de ville gjort dette. 9 prosent svarer nei og 11 prosent svarer «Vet ikke».

Dersom du ved et utfartspunkt ble bedt om å endre turplanen din/velge et annet, tilsvarende turmål for ikke å forstyrre villrein - ville du da gjort dette?

Besvart: 244 Hoppet over: 39

Andre funn i undersøkelsen

Undersøkelsen viser også at de to store nasjonalparkene rundt Bjorli var viktig for hytteeierne da de skaffet seg hytte på Bjorli (3,9 på en skala fra 0-5).

24 prosent av respondentene har vært på telttur med utgangspunkt fra hytta på Bjorli, 75 prosent har ikke vært det.

Oversikt over eksisterende formidlingskanaler og plattformer

I denne delen av rapporten presenterer vi de formidlingskanaler og informasjonsplattformer som vi har identifisert i løpet av prosjektet. Det kan være formidlingstiltak eller kanaler vi ikke har fanget opp, så denne oversikten er ikke uttømmende.

Sosiale medier og nettsider

Det finnes en rekke grupper og kommunikasjonskanaler i sosiale medier som benyttes flittig av hyttefolket på Bjorli. Tabellen under viser hvilke nettsider og sosiale medier som ble trukket fram i undersøkelsen som hyttefolkets kilder til informasjon om lokale turtips.

Nettsider	Sosiale medier	Andre
Bjorli.no	Bjorli info (Facebook-gruppe)	UT-appen
Loyper.net	Det skjer på Bjorli (Facebook-gruppe)	StikkUT
Ut.no		DNT
Norgeskart		Bjorli-Lesja Løypelag
Google		
MoroTur		
Peakbook		
Outtt		

Formidlingspunkt på YX

På YX-stasjonen i sentrum er det en hylle med kart, turbeskrivelser for sommer og vinter samt annen relevant informasjon. Dette formidlingspunktet fremstår som lite synlig og lite oppdatert, og for brukerne vil det være fordelaktig om det ville blitt flyttet til en mer synlig plass.

Informasjonshylle på YX og befarig - diskusjon rundt formidlingstiltak. Foto: Haaken Christensen

Innfallsporter og skilt

På innfallsporter og turutgangspunkt er det skiltet med informasjon om villrein. Slike skilt finnes også i klatreparken. Det er litt forskjellig profil og innhold på skiltene, og noe av informasjonen bærer preg av å være av eldre dato. En utfordring med slike skilt er at det ofte er mye informasjon som presses inn på lite areal, noe som gjør det utfordrende for leseren å se budskapet og trekke ut hovedinformasjonen.

Avsender av informasjon på skiltene varierer, og det er ulike mål med informasjonen på innholdet fra nasjonalparkforvaltningen og fra andre aktører (feks løypelag eller kommune).

Eksempler på skilting ved innfallsporter. Foto: Trygve S. Kolderup

Brosjyrer

- «På tur i Lesja» – ligger digitalt på kommunens nettsider. Se eget punkt.
- «Snarturer i Rauma og Lesja» – utgitt av Rauma og Lesja Nasjonalparkkommuner. Gir tips til 10 utvalgte korte fotturer. Fremhever Bjorli som et uopdaget eldorado for stisykling. Mangelfull informasjon om villreinvennlig ferdsel.
- «Bjorli sommerturer» og «Bjorli vinterturer» - kart med turtips utgitt av Levande Lesja / Lesja Kommune. Fremhever turer med ulik vanskelighetsgrad.

Andre tiltak

Stikk UT – Denne ordningen organiseres av Friluftsrådene i Norge, og det er noen få Stikk-UT-punkter i Lesja. Det kan være nyttig å samarbeide med friluftsrådene om info om sårbar natur / villrein i turbeskrivelser, evt flytte turmål, dersom det er Stikk-UT-punkter som ligger i sårbare villreinområder.

Stolpejakt er et populært tiltak for å få flere ut på tur, og i Lesja arrangerer DNT Gudbrandsdalen stolpejakt i perioden juni-oktober. Det kan være nyttig å samarbeide med friluftsrådene om info om sårbar natur / villrein i turbeskrivelser, evt flytte turmål, dersom det er Stikk-UT-punkter som ligger i sårbare villreinområder.

Diskusjon

Det er mange muligheter for formidling til brukere av fjellområdene på Bjorli. Statiske flater, som informasjonsplakater, mer dynamiske flater som sosiale medier og opplevelsesbaserte i en form av feks natursti. Resultatene viser at de aller fleste hytteeierne vil endre turmål for å unngå å forstyrre villreinen, hvis de får slik informasjon ved innfallsporten mens de er på vei ut på tur. Vi kan anta at det er enda flere som vil velge villreinvennlige turmål dersom de får slik informasjon tidligere, aller helst før de drar ut for å gå på tur.

Erfaring fra tidligere arbeid med mye besøkte turmål som Trolltunga og Besseggen viser at å nå frem med informasjon og ønsket atferd oppnås lettere jo tidligere informasjonen når ut til den besøkende (gjelder spesielt utenlandske turister).

I dette kapitlet ser vi på ulike tiltak for formidling og informasjon, og vurderer hensiktsmessighet og effekt. For å lykkes med bedre formidling og bevisstgjøring, tror vi en kombinasjon av tiltak vil være nyttig. I neste kapittel gir vi våre anbefalinger og forslag til prioriterte tiltak.

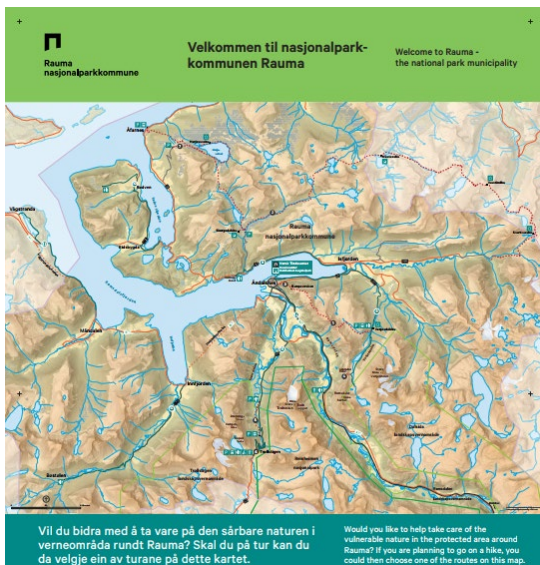
Prioritering av utvalgte turmål

Vi mener det vil være nyttig for Bjorli å etablere noen utvalgte turmål som prioriteres i tilrettelegging, markedsføring og kommunikasjon. Ved å prioritere et utvalg turmål som tåler økt ferdsel, og hvor villreinen ikke blir utfordret av økt ferdsel, mener vi dette vil være et viktig bidrag til kanalisering av ferdsel. Ved startpunkt for slike turer vil det også være naturlig å informere om villreinen og villreinvennlig ferdsel gjennom informasjonsskilt. Et slikt tiltak støttes også av resultatene fra brukerundersøkelsene gjennomført i 2022.

Et eksempel er "Topp 20"-ordningen i Hemsedal. I Hemsedal har destinasjonsselskapet i drøyt 30 år jobbet med et prosjekt der de velger ut et utvalg topper og kanalisere ferdsel dit. Stiene som er valgt ut varierer ut fra geografi, lengde og nivå. Stier velges på bakgrunn av at det er gode parkeringsforhold og at det skal være mulig å sykle til startpunktet. Fra starten i 1990 til i dag er tilbudet utvidet fra tre turmål til tjue turmål. Tiltaket i Hemsedal er populært både blant lokale og blant tilreisende. Det har særlig slått an hos barnefamilier som samler og kjøper merker hos turistkontoret for hvert turmål etter at det er besteget.

I løpet av de drøyt tretti årene satsingen i Hemsedal har eksistert, er tre topper byttet ut/endret. Dette skyldes villrein-problematikk og grunneierønsker (dyrehold). Forutsatt at stiene tåler besøket, har destinasjonsselskapet ingen ønsker om å endre sammensetningen av topper. I stedet fokuseres det på vedlikehold og tilrettelegging av de turmålene som inngår i «Topp 20»-ordningen.

Det er også i besøksstrategien til Rauma kommune valgt ut 10 turer som er godt tilrettelagte og som reiselivsnæringen skal formidle og kanalisere turgåere til. Det er laget et kart med disse turene og plakat utenfor Tindesenteret som oppfordrer besøkende til å gå disse turene av hensyn til naturverdiene.

Utsnitt av kart som viser ti prioriterte stier i Rauma.

For Bjorli kunne det også vært naturlig å velge ut 5-10 sommerturmål og 5-10 vinterturmål. Utvalget bør gjøres i samråd mellom nasjonalparkforvaltning, kommune og lokalt reiseliv og friluftsliv. Informasjon om disse turmålene kan formidles på nett/digitalt og i den nye turbrosjyren som foreslås som eget punkt i denne rapporten. For å gjøre turmålene ekstra attraktive, kan det etableres en pins/merkeordning på samme måte som i Hemsedal. Ved å selge slike merker på den lokale Bunnpris-butikken, overnattingsstedene og bensinstasjonen vil dette også være et tiltak som er med på å tilrettelegge for økt lokal verdiskapning.

Et slikt tiltak bør etableres gjennom samarbeid mellom reiseliv, kommune, nasjonalpraktforvaltning og frivillighet og bør forankres gjennom lokal reiselivsstrategi og i kommunal samfunnsplan. Eierskap og ansvar for drift og oppfølging må fordeles.

Dette tiltaket bør også sees i sammenheng med brosjyre med turtips til hyttefolket og skilting ved innfallsporter.

Skilting ved turutgangspunkt / innfallsporter

På flere av turutgangspunktene for mye brukte turmål på Bjorli (de fleste i forbindelse med parkeringsplasser), er det satt opp skilt med informasjon om nasjonalpark og/eller villreinen. På befaringen var vi innom parkeringsplassen ved Rånå, p-plass ved startpunkt for sentrumsnære langrennsløyper og p-plass for turer til Asbjørnsdalen. Toppen av Fjellvegen fikk ikke vi sett (ikke brøytet), men vi ble fortalt at her er det ingen skilting/informasjon.

Skiltene er utdaterte og bør byttes ut i henhold til designmanual for Norges Nasjonalparker. Det er veldig mye informasjon på plakaten, og vanskelig for leseren å fange opp essensen i budskapene. I dagens samfunn er det en overflod av informasjon, og et skilt med ferdselsråd skal konkurrere med TikTok, Instagram og andre distraksjoner for å nå frem med et budskap. Da blir utforming, innhold og budskap på skiltet veldig viktig. Det vil derfor være viktig å forenkle budskapet og prioritere den aller viktigste informasjonen som skal formidles. En QR-kode på skiltene kan henvise til en nettside med mer informasjon, og det vil da også være lett å oppdatere og endre denne informasjonen når den ligger på en nettside.

Møter i vel- og hytteeierforeninger

De fleste hytteeierforeninger har ett eller flere samlingspunkter gjennom året for sine medlemmer. Et enkelt tiltak for å nå frem til hytteeierne er at en representant for nasjonalparkforvaltningen (evt Norsk Villreinsenter) deltar på slike møter og som en del av møtet informerer om villrein, sesongvariasjoner, ferdselsråd og anbefalte turmål - og svarer på spørsmål fra hytteeierne. I slike møter kan man også vise til digitale kurs, og gjennom en kombinasjon av formidling og dialog skape god bevisstgjøring og forståelse for ferdselsråd og kanaliseringstiltak.

Brosjyre for hyttefolket

Formidling og informasjon gjennom en brosjyre ble trukket fram av flere av respondentene i spørreundersøkelsen. En slik brosjyre må distribueres til samtlige hytter og være tilgjengelig på informasjonspunkter i sentrum og skisenteret. Det vil være attraktivt lesestoff som kan bidra til at flere oppdager turmulighetene rundt Bjorli og finner informasjon om ferdselsråd og turmuligheter.

Et tiltak som vi tror vil kunne treffe hyttefolket på Bjorli godt, er å lage en brosjyre med attraktive og «villreinvennlige» turtips. En slik brosjyre med fint design, gode bilder, kart og gode turbeskrivelser, tror vi er noe som vil bli liggende på hytta og vil bli lest av mange.

En slik brosjyre må sees i sammenheng med forslaget om "Prioritering av utvalgte turmål". Sammenlignet med fysiske skilt er en slik brosjyre et dynamisk tiltak som kan justeres - turmål kan endres ved en eventuell senere utgave/utgivelse. En brosjyre med turtips og villreinformasjon tror vi vil øke kunnskapen, bevisstgjøre leserne og bidra til kanalisering av ferdsel/tilrettelegging. Det vil dessuten være et tiltak som har positiv verdi for hytteeierne på Bjorli ved at de får bedre turinformasjon.

SPOR har sjekket ut priser, og det vil koste omtrent 30-35.000 kroner å trykke en høykvalitets brosjyre på rundt 40 sider (med tykt omslag og papir). Med designjobb, bilde- og tekstproduksjon vil totalbudsjettet kunne være omtrent 120-150.000 kroner for et opplag på rundt 3000-4000 eksemplarer.

Brosjyren «På tur i Lesja»

Denne brosjyren ble produsert i 2017 og ligger digitalt tilgjengelig på nettsidene til Lesja Kommune. Kommunen har ca 700 eksemplarer. Disse blir gjort tilgjengelig til alle som vil ha gjennom butikker i kommunen før sommeren. Brosjyren er nevnt av flere i undersøkelsen, men den er ikke oppdatert og mangler mye viktig og relevant informasjon. Noen av turene som blir beskrevet i denne brosjyren går inn i områder som kan være uheldig av hensyn til villrein. I denne versjonen er det beskrevet kort om nasjonalparkene, men det er mangelfull informasjon om ferdselsråd for villreinvennlig ferdsel og atferd. Det vil være viktig å legge til tekst om situasjonen til villreinen (mangler fullstendig i dagens versjon – villrein nevnes såvidt under turbeskrivelsen for Fjellvegen / Lesjaverk) og atferds- og ferdselsråd, samt nye turmål som feks dagsturhytta på Rånåkkollen.

Brosjyren refererer til appen Outtt, men denne er ikke lenger aktiv. Outtt ble i 2020 kjøpt opp av den tyske aktøren Outdooractive (<https://no.outdooractive.com/no/>) og en del av turbeskrivelsene er flyttet til denne plattformen.

Det er også innhold i denne brosjyren som er uhensiktsmessig med tanke på forvaltningens mål med å gi bedre informasjon. Blant annet på side 92 – Sykkel i Lesja – her vil det være naturlig å presisere hvor det er lov å sykle – og ikke minst hvor det IKKE er lov å sykle, samt klare anbefalinger til hvor det ikke er ønsket at man sykler. På side 93 – Ski i Lesja – teksten oppfordrer til vårskiturer langt innover i fjellet.

Fordi brosjyren har vært populær og en viktig kilde til informasjon, foreslår vi at denne brosjyren slås sammen med forslaget over (*Brosjyre til hyttefolket*).

Infrastruktur og tilrettelegging av aktiviteter, stier og løyper

Flere stier, løyper og aktiviteter kan tilrettelegges nede i dalen, utenfor villreinområdene, og i nærheten av bygda. Den gjennomførte undersøkelsen viser at det er mange av hytteeierne som primært bruker turterrenget i bygda/skogen, og dette vil i så måte være et populært tiltak som øker deres turmuligheter både sommer- og vinterstid. Den planlagte aktivitetsparken med pumptrack (sykkel) og gapahuk med bål plass kan være et godt tiltak i så måte.

Bjorli sentrum framstår som noe «uferdig» og tyngdepunktet for ferdsel i sentrum kan flytte seg med nye planer og utbygginger. En natursti vil være et interessant tiltak, men det er et omfattende og forholdsvis permanent tilretteleggingstiltak som det er forholdsvis vanskelig å flytte på eller endre hvis bruken av sentrumsområdene endrer seg. Plasseringen av denne kan derfor være vanskelig, fordi det vil være uheldig å ha etablert en natursti som ligger på et sted som om få år er vanskelig tilgjengelig eller vil havne utenfor sentrale bevegelsesmønstre. En natursti kan også legges til rette på en fleksibel måte, gjennom feks skilt som kan flyttes på, noe som gjør at dette ikke trenger å være et permanent tiltak. Vi er imidlertid usikre på om et slikt tiltak er hensiktsmessig med tanke på ressursbruk og effekt.

Et annet mer inngripende (men effektivt) tiltak kan være å legge om eller legge ned stier og løyper som fører til uønsket ferdsel, som scenarieanalysen knyttet til Pyttbua også viser. I undersøkelsen så vi enkelte respondenter som var kritiske til tidligere omlegging av løyper, så ved å iverksette slike tiltak må man være forberedt på å møte noe motstand. Dersom slike tiltak vurderes gjennomført, vil det være viktig med god involvering og informasjon til brukerne av fjellområdene om hvorfor tiltaket gjennomføres og hvordan man evt erstatter løypen med nytt spor.

Klatreparken

Informasjon om villrein i forbindelse med klatreparken framstår som et tiltak som kan fungere godt. En “tematisert” klatrepark med villrein-fokus kan være en spennende attraksjon som kan formidle villreininformasjon til klatreparkens brukere og tilføre Bjorli noe nytt. Det ble på befaring opplyst at klatreparken bare i begrenset grad brukes av hyttefolket, og at den først og fremst benyttes av “turister” på gjennomreise. Disse er ikke i målgruppen for dette formidlingsprosjektet.

Det vil også være en risiko å knytte opp omfattende informasjonstiltak sammen med en kommersiell aktør som klatreparken, da denne kan få nye eiere med andre utviklingsplaner, gå konkurs etc.

Vi anbefaler likevel at nasjonalparkforvaltningen tar en prat med klatreparken om dette, og ser på om det kan være mulig å få til samarbeid – der for eksempel nasjonalparkforvaltningen tilbyr seg å bistå med villreinfaglig-kompetanse som kan brukes som endel av parkens attraksjoner.

Norsk Villreinsenter

Norsk Villreinsenter (NVS) på Hjerkinna har et ansvar for å gjøre informasjon og kunnskap om villrein tilgjengelig for alle. NVS har en egen nettressurs (villrein.no/banken) der de samler ulike informasjonsprodukter, formidlingsverktøy og budskap som er tilgjengelig for å bruke i ulike formidlingstiltak. Vi anbefaler at nasjonalparkforvaltningen involverer NVS i arbeidet med formidling og at NVS involveres i utarbeidelse av formidlingsformater og budskap.

Eksempler på formidlingsskilt og klistremerker fra Norsk Villreinsenter

Kurs

Gjennom Miljødirektoratets program «Villreinfjellet som verdiskaper» blir det utviklet flere kurs og filmer som er egnet som informasjon og formidling til ulike brukere av villreinfjellet. Et eksempel er filmer som er utviklet gjennom Villreinarven (prosjektleder Solveig Brøste Sletta, Nordveggen) og Mennesket og reiren som ledes av Buskerud Fylkeskommune (Lise Berith Lian). Disse kursene og filmene tror vi kan egne seg for å øke bevisstheten og kunnskapen om villrein for hyttefolket på Bjorli. Norsk Villreinsenter er kjent med utviklingen av de fleste av disse kursene. Det er også laget et digitalt villreinkurs som blir benyttet på Norsk Tindesenter.

Sosiale medier

Informasjon om villrein /sårbarhet bør inn på sentrale nettsider som benyttes av hyttefolket på Bjorli. Undersøkelsen viste at det er forholdsvis mange nettsider og Facebook-grupper som benyttes. Det var derimot få/ingen som refererte til miljødirektoratet eller nasjonalparkforvaltningens egne nettsider. I tillegg til å sette av tid til å oppdatere egne kanaler, mener vi det vil være effektivt at nasjonalparkforvaltningen, i større grad enn i dag, setter av tid og ressurser til "proaktiv" informasjonsspredning og svarer ut spørsmål og legger ut poster i kanalene som hyttefolket faktisk benytter for informasjonssinnhenting.

Informasjon i sosiale medier kan rettes mot spesifikke målgrupper og er langt mer dynamisk og tilpassningsdyktig enn mer statiske formidlingsflater. Bruk av sosiale medier i formidling vil kreve at man følger opp, overvåker dialogen og svarer på henvendelser.

I et større perspektiv vil vi tro at det er lettere å få finansiert fysiske produkter som produksjon og montering av skilt, enn en stilling i forvaltningen for å overvåke og benytte sosiale medier i naturveiledningen. Gitt respondentenes svar, tror vi imidlertid at ekstern kommunikasjon i de rette sosiale medier vil være et kostnadseffektivt tiltak i tillegg til, eller i stedet for, kostbare skilt.

Info på nett

Det finnes en rekke nettsted og nettsider som beskriver turer og turmuligheter på Bjorli og i områdene rundt. Noen eksempler vises her:

<https://bjorli.no/> – skisenterets nettside.

<https://www.nasjonalparkriket.no/bjorli> - destinasjonsselskapets nettside

<https://www.loyper.net/location/bjorli> - Skiløyper preparert av Bjorli Lesja Løypelag

For nasjonalparkforvaltningen kan det være en mulighet å kontakte eieren av slike sider og be om å få lagt til informasjon om villreinen.

Oppsummering

Det er et mangfold av muligheter knyttet til formidling og informasjon til brukerne av fjellet og hytteeierne spesielt. Vi har forsøkt å presentere de ulike måtene å formidle på gjennom å vurdere om de treffer målgruppen, og om vi tror de har god effekt på kanalisering av ferdsel. Vi tror det beste vil være å kombinere flere tiltak – noen relativt statiske (som skilt og informasjonsplakater ved innfallsporter og turtgangspunkt) med tiltak som treffer målgruppen mer «hjemme», som brosjyre, bruk av sosiale medier og ikke minst å delta i møter med hytteeierforeningene.

I neste kapittel gir vi våre anbefalinger og forslag til prioriterte tiltak.

Anbefalinger og prioritert tiltaksliste

I et formidlingsperspektiv er det viktig at kommunikasjonen tar utgangspunkt i brukernes perspektiv og utvikle budskap og informasjon som er tilpasset målgruppen. SPOR Natur og Reiseliv har følgende anbefalinger for formidlingstiltak rettet mot hyttefolket på Bjorli.

Punktene er satt opp i det vi mener er en hensiktsmessig prioritert rekkefølge. Andre tiltak kan også ha god effekt.

1: Fremheve prioriterte turmål

Velge ut et lite antall sommer- og vinterturer som er "villreinvennlige". Disse prioriteres i kommunikasjon og skilting/merking. Utvalg gjøres i samarbeid med kommune, reiselivsaktører og friluftslivsaktører på Bjorli.

2. Brosjyre

Lage villreinvennlig og moderne versjon av brosjyren «På tur i Lesja». I denne brosjyren må de prioriterte turmålene fra punkt 1 få en sentral plass. Brosjyren distribueres til hytteeierne og lages på en måte og i et format som gir lang levetid og framstår som attraktivt lesestoff. Brosjyren distribueres også på YX, skisenter etc.

3. Formidling på møter / samlingsplasser

Deltagelse på hytteeierforeningenes årsmøte e.l. med innlegg og informasjon fra nasjonalparkforvaltningen/villreinsenteret. Informere og bevisstgjøre deltakerne, samt dele kunnskap og formidle ferdselsråd og digitale kurs.

4. Digitale kurs

Det utvikles flere aktuelle digitale kurs med relevant innhold for å øke bevisstheten og kunnskap om villreinvennlig ferdsel i fjellet. Slike kurs kan distribueres gjennom "oppøkende" virksomhet; møter med hyttefolket, fjellpub, FB-grupper etc.

5. Oppdatere skilt og informasjon ved turutgangspunkt / innfallsporter

Skiltene ved turutgangspunktene kan med fordel revideres til et mer leser- og brukervennlig format og med mer lettfattelig innhold som bedre får fram budskapet og råd om villreinvennlig ferdsel og atferd.

Kilder / referanser

Panzacchi, M., Niebuhr, B.B., Gundersen, V., Lelotte, L. & van Moorter, B. 2024. Scenarioanalyser: evaluering av effekten av avbøtende tiltak for villreinen i Reinheimen Breheimen. NINA Rapport 2478. Norsk institutt for naturforskning.

På tur i Lesja – digital brosjyre (2017).

https://issuu.com/lesjakommune/docs/pa_tur_i_lesja_lr

Zouhar, Y., Wold, L. C. & Gundersen, V. 2023. Brukerundersøkelse i Reinheimen nasjonalpark. Sommeren 2022. NINA Rapport 2294. Norsk institutt for naturforskning.

Zouhar, Y., Wold, L. C. & Gundersen, V. 2023. Brukerundersøkelse i Dovrefjell-Sundalsfjella nasjonalpark. Sommeren 2022. NINA Rapport 2299. Norsk institutt for naturforskning.